

СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

DOI 10.31558/2617-0248.2019.4.8

УДК 321.01:364-146.2]-048/35]

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК ВИДОЗМІНИ ІНСТИТУТУ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2268-5181>

**Наумкіна С. М., д. політ. н., професор, завідувач кафедри політичних наук і права
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського» (Україна)**

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6683-7634>

**Зіскін О. С., здобувач кафедри політичних наук і права Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського» (Україна)**

Наголошено на значенні технологічної революції для прогресу суспільства та держави, а також на тих загрозах, які вона зумовлює для соціальної політики. Акцентовано на ймовірності значних змін на ринку праці через впровадження роботизованої техніки та появи платформової економіки. Підкреслено, що новітні технології кардинально видозмінюють структуру зайнятості та інші сфери, пов'язані зі соціальною політикою держави. Звернено увагу на потребу більшої уваги новітніх держав до питань наслідків технологічного прогресу, оскільки вони можуть поглибити нерівності, сприяти росту соціальної напруги. Аргументовано, що в близькій перспективі технології будуть визначати межі соціальної політики. Висловлено застереження, що в умовах змін на ринку праці інститут соціальної держави може опинитися перед викликом фінансової неспроможності для виконання взятих на себе зобов'язань. Відтак автори звертають увагу на сценарії реформ: запровадження податку на роботизовану техніку, впровадження безумовного базового доходу, удосконалення оподаткування доходів, отриманих від функціонування платформової економіки та ін. Підкреслено, що водночас технологічний прогрес може й зменшити витрати на соціальну сферу: технічні інновації спростять догляд за людьми похилого віку та хворими; доступні передові медичні технології сприятимуть швидкій діагностиці та одужанню тощо. Констатовано, що урядам доцільно якнайшвидше переглянути фінансову основу соціальної держави, щоб запобігти значному дефіциту державного бюджету.

Автори підкреслюють, що технологічний прогрес відкриває як нові можливості, так і посилює ризики для соціальної держави. Якщо уряди впроваджуватимуть податки на технологічні новації, налагодять оподаткування нових форм отримання громадянами доходів, то не виключена перспектива запобігання ерозії чинних систем соціального захисту, а цифрові структурні зміни можуть навіть посилити стійкість державних фінансів.

Ключові слова: соціальна держава, добробут, технологічна революція, штучний інтелект, інноваційна держава, безумовний базовий дохід.

Naumkina S. M., Ziskin O. S. Technological factor of change of institute of the welfare state

The importance of the technological revolution for the progress of society and the state, as well as the threats it causes to social policy, are emphasized. The emphasis is on the likelihood of significant changes in the labor market through the introduction of robotic technology and the emergence of a platform economy. It is emphasized that the latest technologies are radically changing the structure of employment and other areas related to the social policy of the state. Attention is drawn to the need for greater attention from emerging countries on the effects of technological advancement, as they can deepen inequalities and foster social tension. It is argued that in the short term, technology will determine the boundaries of social policy. It is stated that in the conditions of changes in the labor market, the institute of the welfare state may be faced with the challenge of financial insolvency to fulfill its obligations. Therefore, the authors draw attention to the reform scenarios: the introduction of a tax on robotic machinery, the introduction of unconditional basic income, the improvement of taxation of income derived from the functioning of the platform economy, etc. It is emphasized that technological advances can also reduce social costs: technical innovation will make it easier to care for the elderly and the sick; available advanced medical technologies will facilitate rapid diagnosis and recovery, and the like. It was stated that it is advisable for governments to review the financial base of the welfare state as soon as possible, in order to prevent a significant budget deficit.

The authors emphasize that technological advances open both new opportunities and increase risks for the welfare state. If governments introduce technological innovation taxes, tax new forms of income for citizens, the prospect of preventing erosion of existing social protection systems is not ruled out, and digital structural changes can even strengthen the sustainability of public finances.

Key words: welfare state, welfare, technological revolution, artificial intelligence, innovative state, unconditional basic income.

Нові технології, поза сумнівом, є благом і шляхом до прогресу. На всіх історичних етапах вони визначали економічний та соціальний розвиток країн, сприяли розширенню ареалу демократії, продукували громадсько-політичний активізм, а в підсумку – зумовлювали зростання добробуту населення, зміцнення колективного соціального капіталу. Нині дедалі частіше штучний інтелект, комп'ютерні алгоритми заміняють людину в виконанні виробничих завдань. Вже в недалекому майбутньому основою функціонування економіки розвинених країн буде штучний інтелект, машинне навчання, Big Data, 3D-друк, нанотехнології тощо. Штучний інтелект, робототехніка щораз більше перебиратимуть на себе виконання завдань, колись призначених для людей. Новітні розробки, на взірць самокерованих автомобілів, спричинять ліквідацію тисяч робочих місць. Е. Лоурі образно назвала цей процес «апокаліпсисом роботів» [18].

Попри те, що саме інститут держави відіграв і відіграє нині значну роль у фінансуванні новітніх капіталомістких технологій, починаючи від 1970-х рр. вони є одним із чинників сприяння наростальній матеріальній нерівності. Це створює загрозу зростання соціальної напруги. Відтак постає питання: як саме новітні технології вплинуть на рівень добробуту людини, а відтак – і на усю перспективу інституту соціальної держави. Постають питання щодо можливих ризиків, зумовлених технологічним прогресом, зокрема й щодо інституту соціальної держави. Очевидною є потреба належної уваги держави до висхідної ролі технологій, позаяк останні здатні змінити відносини між людьми та інституціями так, що це зміцнить уже наявні нерівності, а не пом'якшить їх.

Міру впливу технологічного прогресу, цифровізації на соціальну державу дослідники оцінюють по-різному. На наше переконання, їх вплив не можна ігнорувати, адже в перспективі технології можуть визначати функціонування соціальної сфери. Технологічні новації кардинально видозмінюють структуру зайнятості та інші сфери, пов'язані зі соціальною політикою держави. Ймовірно, технологічний прогрес матиме низку конструктивних наслідків, але, найперше, існує побоювання, що він спричинить дефіцит державного бюджету через зменшення надходжень податкових відрахувань із заробітної плати та ін. Інститут соціальної держави відтак може постати перед викликом фінансової неспроможності для виконання взятих на себе раніше зобов'язань. Нині політичні дебати розгортаються довкола подальшої долі інституту соціальної держави, адже фінансування соціальних програм вимагає значних асигнувань із державного бюджету. Озвучується питання нагальності реформи інституту соціальної держави у відповідь на технологічну революцію. І тут бачимо цілий спектр пропонованих реформаційних сценаріїв, як-от: запровадження податку на роботизовану техніку (пропозиція Б. Гейтса [22]), впровадження безумовного базового доходу [11] та ін.

Найперше, йдеться про ймовірні загрози технологічного прогресу для ринку праці в його сучасному розумінні. Під загрозою зникнення вже перебувають працівники масових професій; також це торкнеться й значного сегмента середнього класу. Нові технології, найперше, скоротять попит на «сині» та «сірі» комірці в професійній ієрархії*. Однак, схоже, що штучний інтелект витіснить із робочих місць й фахівців розумової праці. В якості аргумента згадаємо про проведений у 2016 р. виданням «Financial Times» експеримент: профільний журналіст і програма «Emma» водночас отримали завдання підготувати текст про рівень безробіття в Великій Британії, а головний редактор видання мав визначити авторство кожного тексту. Програма завершила роботу лише за 12 хвилин, однак текст був сильно переважаний цифрами, а мова викладу була сухою та подекуди незрозумілою. Втім, саме програма, а не журналіст спрогнозувала, що Brexit може вплинути на рівень безробіття в країні.

Бачимо, що хоч від технологічного прогресу нині є відчутні переваги, однак у маргіналізований вимір буде «виштовхнута» значна кількість кадрів, які ще недавно були значущі. Уразливими до втрати робочого місця стають працівники, зайняті на тимчасових, термінових роботах, позаяк на них соціальний захист поширюється не уповні або вони не охоплені ним узагалі. Уже увиразнена проблема соціальної захищеності тих, хто здійснює віртуалізовану трудову діяльність в Інтернеті, працівників мережеских онлайн-структур тощо. За таких обставин будуть поглиблюватися різні форми нерівностей. Якщо технологічний прорив справді в недалекій перспективі спричинить ріст безробіття та зменшення надходжень до бюджету, то очікуваними є потужні економічні, соціальні та політичні потрясіння. Запобігти цьому можуть держави, діючи на випередження (перегляд системи оподаткування, запровадження новацій в освітній політиці, формування готовності населення до постійного навчання та перекваліфікації тощо).

Очевидно, що технологічна революція підводить нас до факту поступового загострення проблем на ринку праці. Дослідники озвучують прогноз про згубний вплив Четвертої промислової революції** на перспективи соціальної держави [16, с. 88]. Не виключено, що в змаганні техніки та людей перемає саме техніка [4]. За таких умов, вочевидь, стійкими збережуться позиції розробників програмного забезпечення, фахівців з обслуговування новітньої техніки тощо. Натомість зайнятість у торгівлі, офісах, постачанні неминує скоротиться: робочі місця тут будуть обмежені, а ті, які збережуться, характеризуватимуться нестабільністю, тимчасовим чи короткостроковим характером, низькою оплатою праці тощо.

Очевидно, що за такої ситуації відбудеться загострення конкуренції на ринку праці, посиляться матеріальна нерівність, поглибиться поляризація робочої сили. Відносно стійку соціальну структуру витіснить нестійка: більша

частина суспільства опиниться в зоні ризику через поступове зникнення їх робочих місць. Зростання відмінностей в доходах неминуче зумовить зростання витрат держави на соціальну підтримку нужденних. Паралельно з цим через скорочення зайнятості зменшаться податкові відрахування до бюджету, а відтак інститут соціальної держави буде неспроможним виконати свої соціальні зобов'язання на законодавчо визначеному рівні. При цьому потрібно враховувати, що нині технологічна революція має безперервний і наростаючий характер. Відтак її результати щораз сильніше визначатимуть зміст соціальної політики [8], а за умов високого технологічного безробіття [14] інститут соціальної держави (незалежно від його моделі) не в змозі буде допомогти нужденним.

Зауважимо, що тема технологічного безробіття загалом новою не є, адже вона неодноразово (хоч і в менших масштабах) піднімалася: на початку XIX століття (в ході набуття досвіду індустріалізації найперше – у Великій Британії); у 1960-х рр. (спровокована страхом перед автоматизацією); на рубежі 1980–1990-х рр. (комп'ютерна революція) [20]. Втім, тоді прогнози т. зв. техноалармістів не підтвердилися й на деякий час громадськість забувала про загрозу технологічного безробіття. Наведемо приклад: у 1900 р. частка населення США, яка працювала у сільському господарстві, становила 38 %, а частка працівників на фабриках – 25 %. Сьогодні – 1,5 %, та 7,9 % відповідно. Але це не спровокувало руйнівні соціальні наслідки, бо втрати компенсувало зростання в інших галузях економіки, нові робочі місця.

Однак видається, що нині автоматизована робототехніка замінює та вивільняє працівників значно швидше, аніж на це реагують національні економіки та соціальна сфера [24]. Американські дослідники аргументували: технології найближчим часом замінять 45 % робочих місць [6]. За найоптимістичнішими оцінками учених Оксфордського університету, до 2030 р. близько 50 % робочих автоматизуються [6]. В еру автопілотів, розумної інфраструктури тощо людський чинник буде не просто дорожчий, а й менш безпечний. Смарт-контракти та поліпшена логістика зроблять виробництво тих чи інших благ повністю автономним; така кількість зайнятих у виробництві суспільних благ як нині вже не потребуватиметься. Помітно, що навіть у сфері права сьогодні є велика кількість ботів, які виконують базові юридичні завдання.

Недавнє дослідження британських футурологів К. Б. Фрея та М. А. Осборна [13] виявило: близько 47 % від загальної кількості зайнятих є в групі підвищеного ризику та, очікувано, будуть автоматизовані в наступному десятилітті; до 2030 р. 2 млрд робочих місць більше не існують. Щодо розвинених країн, то згадані дослідники, з високою ймовірністю прогнозують зникнення до 2033 р. необхідності в касирах, пакувальниках, телемаркетологах, спортивних суддях і рефері, страхових агентах, швачках, годинникарях, вантажниках, податкових консультантах, операторах обробки даних, бібліотекарях, брокерах, кредитних фахівцях, бухгалтерях і аудиторів, офіціантах, водіях автобусів, охоронцях, двірниках та ін.

Якщо узагальнити футурологічні тренди, то найчастіше озвучуються такі прогнози: 1) «відмирання» в найближче десятиліття близько половини наявних професій [14]; 2) швидкість технологічних змін буде настільки стрімка, що працівники фізично не встигатимуть перенавчатися на нові спеціальності, а відтак ставатимуть безробітними [11]; 3) потрібно бути готовим до зникнення навіть висококваліфікованих робочих місць, позаяк новітні технології візьмуть на себе інтелектуальні функції, які досі були прерогативою людини [5]; екзистенційною проблемою навіть може стати питання, чим раціонально заповнити вільний час і яким коштом існувати, в умовах, коли поняття роботи в традиційному її розумінні відійде в минуле, а значну частину робіт виконуватиме не людина, штучний інтелект [23].

М. Форд у дослідженні «Нашестя роботів: технології та загроза майбутнього без робочих місць» (2015) [11] зауважив: у недалекому минулому машини були знаряддями в руках людей, але нині вони витісняють і заміщають собою щораз більшу кількість працівників. Бізнес навчився досягати значно вищої ефективності значно меншою кількістю працівників [1].

Питання готовності традиційних галузей та інститутів до цифровізації, можливостей і загроз штучного інтелекту тощо навіть стали центральними на Всесвітньому економічному форумі в Давосі в січні 2019 р. (тема заходу – «Глобалізація 4.0: формування глобальної архітектури в епоху Четвертої промислової революції»). А загалом тема «Індустрії 4.0» ще від 2011 р. стала провідним трендом політико-економічних дискусій у провідних країнах світу, привертаючи увагу до потреби скоординованих державних ініціатив щодо мобілізації всіх національних ресурсів задля прискорення технологічних змін з урахуванням їх можливих впливів.

Якщо внаслідок технологізації зліквідується багато робочих місць, з яких надходили внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, то фінансова основа багатьох соціальних держав неминуче ослабне. Окрім цього, надлишок робочої сили може спричинити зниження заробітної плати в тих секторах, які використовують людський потенціал.

Багато дослідників озвучують побоювання, що подібно до глобалізації, технологічний прогрес, цифровізація розділять людську спільноту на переможців і переможених, і, таким чином, будуть небезпекою для соціального миру, поставлять під сумнів стійкість і дієздатність інституту соціальної держави [2]. Не виключено, що технологічна революція принесе достаток не стільки суспільству в цілому (інклюзивне зростання), а лише нечисельній групі (ексклюзивне зростання).

Данський дослідник Б. Грев на запитання про те, чи готові соціальні держави адекватно реагувати на виклики, спричинені технологічною революцією, відповідає негативно. Зважаючи на те, що соціальні держави фінансуються коштом податків, розширення платформової економіки, нестандартних робочих місць, самозайнятості зруйнує податкову базу, від якої узалежене фінансування соціального забезпечення [15]. З цим певною мірою можна погодитися, враховуючи, що: 1) хоч технологічні новачки також створюють робочі місця, але поява нових (високотехнологічних) робочих місць, схоже, не компенсує втрату робочих місць, зліквідованих в ході впровадження інноваційних технологічних розробок; 2) нині в Європі працює чотири працівники на одного

пенсіонера; у 2025 – троє, а у 2050 – налічуватиметься по двоє зайнятих на одного пенсіонера. Це визначатиме наповнення державного бюджету й подальшу спроможність інституту соціальної держави виконувати свої функції.

Водночас відзначимо: тема впливу технологічного прогресу на рівень зайнятості та соціальну державу загалом – дискусійна. Серед дослідників є як технооптимісти, так і технопесимісти (вище ми їх означували ще як техноалармістів). Найчастіше вони у своїй аргументації звертаються саме до чинника впливу технологічного прогресу на зайнятість населення. Наприклад, у 2011 р. Ю. Бріннолфссон та Е. МакАфі обґрунтували технологічне пояснення довготривалого високого рівня безробіття у США [4]. Однак за даними на серпень 2019 р. рівень безробіття істотно знизився – 3,6 % (це найнижчий показник у США від 1969 р.). Дослідники, зокрема відомий іспанський учений і підприємець Ф. Гонсалес, не виключає перспективу появи завдяки автоматизації нових видів діяльності, які запропонують на ринок праці робочі місця [12]. Водночас маємо припущення, що потужна «атака» проривних технологій на зайнятість – ще попереду, в недалекому майбутньому. Адже тільки в США за перше десятиліття XXI століття автоматизація виробництва зліквідувала близько 8 млн робочих місць [19] (хоч, як бачимо з вищенаведених цифр, це не поглибило проблему безробіття).

Ми простежили рівень безробіття в країнах з найвищими показниками роботизації (нині такими є Південна Корея, Сінгапур, ФРН, Японія, Швеція та ін. [7]). За останніми даними (серпень-вересень 2019 р.) рівень безробіття в Південній Кореї, Сінгапурі та Японії становив по 2,2 %, ФРН – 3,1 %, а у Швеції – аж 7,4 %. Наявність відмінностей між країнами не дозволяє зробити нам однозначні висновки про загальний конструктивний чи деструктивний вплив роботизації на рівень зайнятості. У випадку Швеції доречно наголосити, що тут соціальна держава опинилася не лише перед викликом впливу технологій, а й імміграції. Поділяємо думку шведського дослідника М. Блікса [3], що в випадку цієї нордичної соціальної держави новітні технології не спричиняють, а радше посилюють поляризацію робочих місць і заробітної плати та ін. Очевидно, що на показники зайнятості впливає широкий комплекс чинників, в якому роботизація нині ще не є визначальною, однак це може стати недалекою перспективою.

Окрім впливу на зайнятість технологічного прогресу, ще одним блоком проблем є ті, що зумовлені платформовою економікою. Вона, як нова бізнес-модель, нині стрімко збільшує оберти, об'єднуючи реальні, віртуальні послуги та онлайн-аутсорсинг. Бізнес-модель платформової економіки розвиває традиційне розуміння соціальної держави [10]. Розвиток таких комерційних віртуальних структур трансформуватиме звичні моделі соціально-трудових відносин, бо це – особливий простір, в якому компанії є віртуальними, роботодавець неперсоніфікований, а працівник – формально самостійний і часто може проживати в будь-якому куточку планети. Ці процеси торкаються проблеми оподаткування, а відтак – наповнення державного бюджету. Простежується неналежне оподаткування доходів, отриманих від функціонування платформової економіки. Наприклад, виникають питання щодо оподаткування прибутків власників нерухомості від її здачі в оренду (через онлайн-сервіси на взірць Airbnb, Booking.com, Agoda та ін.***), а також сервісів TaskRabbit і Zaarly (мобільні біржі праці для тих, хто готовий виконати роботу, переважно побутового характеру), DogVacay (догляд за тваринами на час відсутності господарів; є альтернативою доволі дорогим готелям для тварин), RelayRides (можливість взяти машину напрокат, оминаючи прокатні контори) і т. д. Формується т. зв. «економіка шерінгу» (sharing economy) як новий тип культури та економічної бізнес-моделі, коли за допомогою технологій та онлайн-платформ люди можуть обмінюватися активами, які вони не використовують у конкретний час. З розвитком такого типу економіки постає питання оподаткування отриманих доходів для наповнення державного бюджету, а відтак – уможливлення виконання державою своїх соціальних функцій. Також виникають проблеми з оподаткуванням (точніше – ухилянням від оподаткування) фрілансерів, хоча в багатьох країнах вже законодавчо унормовано питання їх реєстрації як підприємців, а відтак – і оподаткування. Зокрема в Україні у 2017 р. було внесено зміни до Податкового кодексу України щодо оподаткування цієї категорії працівників.

Видається, що технологічний прогрес не можна розглядати однобоко – тільки з позиції ризиків для соціальної держави. Він, на нашу думку, може сприяти й зниженню витрат на соціальну сферу, що є безумовним позитивом. Наприклад, технічні інновації спрощують догляд за людьми похилого віку та хворими; доступні передові медичні технології сприятимуть швидкій діагностиці та одужанню тощо. Відтак, якщо вдасться збільшити оподаткування на прибутки від роботизації, то, припускаємо, що це може посилити стійкість державних фінансів [2]. Додаткові надходження можуть сприяти фінансуванню виплат, пов'язаних зі старінням населення, міграцією тощо. Тобто урядам доцільно якнайшвидше переглянути фінансову основу соціальної держави. В іншому випадку найпрогресивніші держави очікуватиме значний дефіцит державного бюджету.

Безумовно, усі класичні моделі соціальної держави нині стоять перед схожими викликами. Їм усім доведеться пристосовуватися до функціонування в умовах скорочення зайнятості та водночас збільшення різноманітності її видів, зростання спектра способів отримання громадянами доходів. Припускаємо, сьогодні питання підризу соціального консенсусу особливо гостре для неоліберальної моделі соціальної держави (Австралія, Велика Британія, США та ін.), де доступ до соціальних благ сильно узалежнений від ринкових чинників. В інших моделях, наприклад у нордичній (Данія, Швеція, Фінляндія та ін.), завдяки принципам універсалізму, рівності дедалі більше «розчленований» ринок праці все ж має дещо менший вплив на систему добробуту, однак і він буде відчутний через зрушення бази оподаткування. Соціальні держави консервативного типу (Австрія, ФРН та ін.), які підкреслюють роль сім'ї та індивідуального соціального страхування, доволі сильно узалежені від фінансування соціальної держави за допомогою податків на прибутки, а тому може бути вразливими до змін на ринку праці, зумовлених технологізацією [9, с. 7]. Відтак це спричиняє активні дебати довкола ідей на взірць укладення нового типу соціального контракту між державою та громадянами, «ремонт» інституту соціальної держави, зокрема й шляхом переходу до такого новітньо-перспективного інституту соціальної політики, як безумовний базовий дохід.

В умовах технологічного процесу, за оцінкою американського дослідника Д. Родріка, очікуваним є перехід від соціальної держави до держави інноваційної [21]. Таку позицію поділяє й британська дослідниця М. Мадзукато [19]. На її думку, нині інститут держави повинен спрямувати економіку до нових техніко-економічних парадигм; держави мають діяти не задля мінімізації невдач, а для максимізації інновацій. Тобто, йдеться про перспективу моделі інноваційної держави, яка діє на випередження.

Очевидно, що трансформація соціальної держави відповідно до нових реалій цифрової епохи вимагає адекватних реакцій як на інституційному, так і на індивідуальному рівнях. Однак розв'язувати проблеми, породжені цифровою епохою, необхідно так, щоб не перешкодити цифровому зростанню. Видається, слушною потреба першочергового оновлення людського капіталу для управління та генерування знань, позаяк інноваційна держава потребує інноваційної праці. Технологічна революція вимагає від працівника мобільності, гнучкості, здатності набувати нових компетенцій та швидко адаптуватися до мінливості ринку тощо.

Соціальну державу нині в західних демократіях не випадково часто називають «цифровою державою добробуту». Це підводить нас до розуміння того, що оскільки технологічний прогрес і цифровізація неминучі, то відтак інститут соціальної держави має адаптуватися, знаходячи нові джерела наповнення державного бюджету, формуючи культуру управління працездатної особистості в забезпеченні свого добробуту тощо.

Відтак, на наше переконання, технологічний прогрес відкриває як нові можливості, так і посилює наявні та спричиняє нові ризики для соціальної держави, стійкості державних фінансів. Якщо уряди впроваджуватимуть податки на технологічні новації, налагодять оподаткування нових форм отримання громадянами доходів, то не виключена перспектива запобігання ерозії чинних систем соціального захисту, а цифрові структурні зміни можуть навіть посилити стійкість державних фінансів. Новітні технологічні досягнення здатні допомогти зменшити фінансові навантаження, пов'язані зі старінням населення, медичним обслуговуванням, освітою тощо. В іншому випадку основа фінансування національних соціальних держав може бути зруйнованою.

Примітки:

* Наприклад, уже три десятиліття (1989 р. – перший експеримент у Парижі) як у багатьох містах (Глазго, Дубаї, Сідней, Стамбул та ін.) впроваджуються безпілотні метрополітени (повністю чи на окремих гілках), де навіть не передбачена кабіна машиніста. У Парижі, Стокгольмі, Таллінні та ін. містах курсують безпілотні автобуси. Перші безпілотні автомобілі (робомобілі) нині набирають популярності. Це дозволяє підвищити безпеку перевезень, адже одна з основних причин аварій – людський чинник.

** Т. зв. Перша революція – парові машини; Друга революція – електрика та двигуни внутрішнього згорання; Третя революція – комп'ютери.

*** Це неодноразово викликало протести власників готелів та іншої зареєстрованої нерухомості, особливо у великих туристичних містах, де легальний ринок орендованого житла втрачає від фінансово економічного «житла від місцевих». У доповіді Національного бюро економічних досліджень США відзначено: прибуток готелів у американських містах був би вищим, якби сервісів на зразок Airbnb не існувало взагалі. У багатьох туристичних містах активно протидіють онлайн-сервісам житла, а в червні 2018 р. влада курортного іспанського міста Пальма-де-Майорка прийняла радикальне рішення про повну заборону послуг Airbnb.

Бібліографічний список / References:

1. Bailey R. Are Robots Going to Steal Our Jobs? URL: <https://reason.com/2017/06/06/are-robots-going-to-steal-our/> (дата звернення: 09.10.2019).
2. Becker S. Digital structural change and the welfare state in the 21st century. Frankfurt am Main: Deutsche Bank Research, 2019. 32 p.
3. Blix M. *Digitalization, Immigration and the Welfare State*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2017. 200 p.
4. Brynjolfsson E., McAfee A. Race Against the Machines: How the Digital Revolution is Accelerating Innovation, Driving Productivity, and Irreversibly Transforming Employment and the Economy. Lexington (Mass.): Digital Frontier Press, 2011. 98 p.
5. Brynjolfsson E., McAfee A. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. New York: WW Norton & Company, 2014. 320 p.
6. Chui M., Manyika J., Miremadi M. Four fundamentals of workplace automation. URL: <https://www.mckinsey.com/business-functions/digital-mckinsey/our-insights/four-fundamentals-of-workplace-automation> (дата звернення: 18.10.2019).
7. Cox L. 5 Countries with the most robots in manufacturing. URL: <https://disruptionhub.com/5-countries-with-most-robots-in-manufacturing/> (дата звернення: 19.10.2019).
8. Degryse C. Digitalisation of the Economy and Its Impact on Labour Markets. Brussels: ETUI, 2016. 80 p.
9. Devlin S. (In)Equality in the digital society. Workshop summary. London: Friedrich-Ebert-Stiftung London Office, The New Economics Foundation, 2017. URL: https://www.fes-london.org/fileadmin/user_upload/publications/files/Inequality-in-the-Digital-Society-Workshop-Summary.pdf (дата звернення: 20.09.2019).
10. Eichhorst W., Rinne U. Digital Challenges for the Welfare State. *IZA Policy Paper No. 134*. Institute of Labor Economics, 2017. URL: <http://ftp.iza.org/pp134.pdf> (дата звернення: 14.10.2019).
11. Ford M. Rise of the Robots: Technology and the Threat of a Jobless Future. New York: Basic Books, 2015. 368 p.
12. Francisco González: “In the future, there will be new jobs that we can't even imagine today”. URL: <https://www.bbva.com/en/francisco-gonzalez-future-will-new-jobs-cant-even-imagine-today/> (дата звернення: 02.10.2019).

13. Frey C. B., Osborne M. A. The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation? *Technol Forecast Social Change*. 2017. Vol. 114. P. 254–280. DOI: 10.1016 / j.techfore.2016.08.019
14. Frey C., Osborne M. *The Future of Employment: How Susceptible are Jobs to Computerisation?* Oxford: Oxford Martin School. Working Paper, 2013. 72 p.
15. Greve B. *Technology and the future of work – The impact on labour markets and welfare states*. Cheltenham: Edward Elgar, 2017. 153 p.
16. Kapeliushnikov R. (2019). The phantom of technological unemployment. *Russian Journal of Economics*. 2019. № 5 (1). P. 88-116. DOI: 10.32609 / j.ruje.5.35507
17. Lanchester J. The Next Industrial Revolution Is Coming. Here's How We Can Ensure Equality. *Time*. 2019. 16 Jan.
18. Lowrey A. *Give People Money: How A Universal Basic Income Would End Poverty, Revolutionize Work, and Remake the World*. Crown Publishing, 2018. 272 p.
19. Mazzucato M. The Innovative State. *Foreign Affairs*, 2. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/americas/2014-12-15/innovative-state> (дата звернення: 12.10.2019).
20. Rifkin J. *The End of Work: The Decline of the Global Labor Force and the Dawn of the Post-Market Era*. New York: Putnam, 1995. 350 p.
21. Rodrik D. From welfare state to innovation state. <https://www.socialeurope.eu/innovation-state> (дата звернення: 03.10.2019).
22. Shiller R. Why robots should be taxed if they take people's jobs. *The Guardian*. 2017. 22 Mar.
23. Summers L. H. Economic Possibilities for Our Children. The 2013 Martin Feldstein Lecture. *NBER Reporter*, 4. Digital Challenges for the Welfare State, 2013.
24. Weller C. Giving people free money could be the only solution when robots finally take our jobs. URL: <https://www.businessinsider.com/basic-income-could-be-the-only-solution-in-a-robot-economy-2016-4> (дата звернення: 09.10.2019).

DOI 10.31558/2617-0248.2019.4.9

УДК 324.342.849.2

ТЕХНІЧНІ КАНДИДАТИ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9087-5123>

Бучин М. А., д. політ. н., доцент, професор кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка» (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8591-3148>

Калинчук Х. В., здобувач кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка» (Україна)

У статті здійснено аналіз такого актуального для виборчої практики сучасної України феномену, як технічні кандидати. Науковці наголошують, що проблематика актуалізується завдяки тому, що у вітчизняній та зарубіжній політичній науці дослідження технічних кандидатів та їхньої ролі у виборчому процесі не є належною мірою висвітлені. Згадки про цей сучасний феномен зустрічаються більше на рівні публіцистики та політичної аналітики, що зумовлює необхідність комплексного наукового дослідження технічних кандидатів під час виборчих кампаній.

На основі аналізу позицій українських та зарубіжних експертів автори виокремлюють мету, притаманну для технічних кандидатів: створити більш сприятливі умови для перемоги на виборах «кандидата-господаря». Для цього, щоб допомогти своєму «роботодавцеві», технічні кандидати відтягують голоси його опонентів; збільшують представництво «кандидата-господаря» у виборчих комісіях; користуються його явною чи прихованою підтримкою; є малоактивними під час виборчих перегонів тощо.

Дослідники пропонують власне визначення технічних кандидатів, під якими розуміють підставних осіб, які беруть участь у виборах не задля перемоги, а для реалізації інтересів інших учасників виборчих перегонів шляхом маніпулювання виборцями. Науковці при цьому наголошують, що до категорії технічних кандидатів некоректно відносити самостійних, однак непопулярних політиків, які хоч і діють у власних інтересах, однак не мають жодних шансів на перемогу, або використовують конкретні вибори як трамплін для наступних.

Також автори розглядають проблему якісної оцінки технічних кандидатів та приходять до висновку: цей феномен не є протизаконним явищем, однак його застосування призводить до порушення морально-етичних принципів, передбачає застосування маніпуляцій та може призвести до суттєвого викривлення результату виборів. Дослідники наголошують, що головною умовою нейтралізації впливу технічних кандидатів на хід та результати виборів є високий рівень електоральної культури громадян.

Ключові слова: технічний кандидат, вибори, маніпуляції, виборча кампанія, виборча боротьба.